

מסורת הש"ס

- כתובות לד,א. ב"ק ע"א. ועיין תוספתא חולין פ"ו ה.
- חולין טו,א.
- משנה שבת קנו,א. שם קנה,ב. ביצה ב,א. י"ב. כז,ב. (חלק) ירושלמי ביצה פ"ג הי"ד. ר"י פ"ג ב.

גרסות

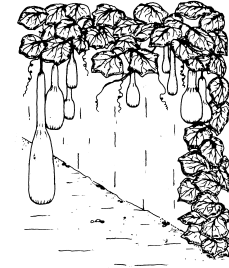
ליומא בכת"מ ועוד: **ליומא**.

אמר רבי אבא רבי יהודה **דהכנה היא בחלק מכת"מ:** **אמר רבה ר' יהודה דהכנה היא ויש בכת"מ:** **אילמא הא ר' יהודה.**

העולם

דילועין

הדלעת עליה מדובר במשנה כנראה אינה הדלעת המוכרת בימינו (ממניי ה-Cucurbita), אלא דלעת הבקבוק (Lagenaria Vulgaris), הקרויה בלשון התלמוד "קרא" – ירק קצי עשבוני ממשפחת הדלועים. הצמח גדל כרגיל שרוע על גבי הקרקע, אך לעתים גם מדלים אותו על גבי עצים. פרי הקרא גדול (אורכו 50–40 ס"מ ורחבו 30–25 ס"מ) צורתו כעין כד או בקבוק, וצבעו ירוק לבנבן. את פרי הקרא הצעיר אוכלים כרגיל כשהוא מבושל וזרעיו נאכלים כקינח סעודה. כמבואר כאן שימשו הדלועים כשהם חיים למאכל בהמה.

צמח הקרא מודלה על גבי ענפים והפירות משתלשלים למטה

עיונים

א משנה השוחט בשבת וכיום הכיפורים, אף על פי שמתחייב בנפשו, שעבר עבירה שיש בה עונש מיתה במזיד – בכל זאת שחיטתו כשרה.

ב גמרא אמר רב הונא, דרש חייא בר רב משמיה [משמון] של רב: אם שחט

בשבת וכיום הכיפורים, למרות ששחיטתו כשרה, בהמה זו אסורה באכילה ליומא [לאותו יום], ונסבין חבריא למימר [ונסו בני החבורה החכמים לומר] שרב מבין שמשנתנו שיטת רבי יהודה היא. ושואלים: הי [לאיזה] מדבריו של רבי יהודה הכוונה? אמר ר' אבא: דברי רבי יהודה שבענין הכנה בשבת היא. דתנן [ששנינו במשנה]: מחתכין בשבת את הדילועין לפני הבהמה כדי שתאכלם, ואת הנבלה לפני הכלבים. רבי יהודה אומר:

א משנה **השוחט בשבת וביום הכיפורים,** **אף על פי שמתחייב בנפשו – שחיטתו כשרה.**

ב גמרא **אמר רב הונא,** **דרש חייא בר רב משמיה דרב:** **אסורה באכילה ליומא, ונסבין חבריא למימר רבי יהודה היא. הי רבי יהודה? אמר רבי אבא: רבי יהודה דהכנה היא. דתנן:** **מחתכין את הדילועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים, רבי יהודה אומר:**

משנה ביום הכפורים – מתחייב כרת. אסורה באכילה – משום שחיטת שבת. ליומא – ואפילו נא לאכול נשר חי. ונסבין חבריא – בני הישיבה עלה על דעתם לומר, דמתניתין דפירשה רב דאסורה באכילה ליומא – משום דקסבר מתניתין רבי יהודה היא. ודייק טעמא לקמן, מדקתני שבת דומיא דיום הכפורים – אלמא אסורה באכילה ליומא כפי' לא לנתא דמתניתין. הי רבי יהודה – מליזו משנת רבי יהודה שמע רב דאסורה באכילה ליומא? את הדילועין – התלושין. ואת הנבלה – אפילו מתה היום שנתא.

תוספות

השוחט בשבת כו' – אפילו במזיד בעי לאוקומי. תימא: אי

במזיד, היאך שחיטתו כשרה? והא משומד לחלל שבתות אסור לאכול משחיטתו, כדמוכח לעיל (ה,א)! ועוד, דבגמרא בעי לאוקומי במזיד ורבי מאיר, ורבי מאיר אית ליה בפרק "עד כמה" (בכורות ל,א) ובפרק "זה בורר" (סנהדרין כז,א) דמשומד לדבר אחד הוה משומד לכל התורה כולה! ויש לומר: דהתם בפרהסיא, והכא בצינעא. ומיהו, למאי דמוקי כרבי מאיר קשה. ועוד יש לומר: דמשום פעם אחת לא חשיב משומד. וכן משמע בפרק שני לקמן (חולין לט,א) דאמר: השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודה זרה, ריש לקיש אמר מותרת, ופירש בקונטרס: מותרת באכילה. והתם גברא בר קטלא הוא, כדאמרינן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סא,א) דמודה ריש לקיש דבר קטלא הוא, מידי דהוה אמשתחויה להר, דהר מותר ועובדו בסיף. ועוד אמרינן לקמן בסוף פרק שני (חולין מא,א): אפילו למאן דאמר אדם אוסר דבר שאינו שלו – הני מילי גוי, אבל ישראל לצעורי בעלמא קא מכוי. ופריך משנים אוחזין בסכין ושוחטין, אחד לשם אחד מכל אלו ואחד לשם דבר כשר – שחיטתו פסולה! ומשני: הכא במאי עסקין – בישראל משומד. והשתא, כיון דמשומד הוא, בלא שום אחד מכל אלו תיפוק ליה דפסול! אבל אי בחדא זימנא לא איתסר שחיטתו, ניחא.

אמר רב הונא דרש חייא בר רב משמיה כו' – תימא: דבכל דוכתי משמע דרב הונא היה גדול ממנו, בפרק "יש בערכין" (ערכין טו,ב) דהוה מצער ליה רב הונא לחייא בר רב, ובפרק "הלוקח בהמה" (בכורות כב,א) דאמר ליה חייא בר רב לרב הונא: רבן, פרש את דבריך.

ונסבין חבריא למימר רבי יהודה היא – אבל לרבנן שרי באכילה אפילו בו ביום. ואם תאמר: והא אין יכול למולחא בשבת! ויש לומר: כגון שעבר ומלחה. אי נמי, בלא מליחה נמי שריא באומצא. אף על גב דאיכא לאו בדם הנבלע באברים, כדאמר בפרק "דס שחיטה" (כריתות כא,ב) – הני מילי היכא דפירש לחוץ, אבל כל זמן שלא פירש – מותר, כדמוכח בפרק "כל הבשר" (חולין קיא,א) שהיו אוכלין כבד עד שלא נפלט דמו, דחלט ליה בחלא, ואיהו שרי וחלייה, דאי חלייה אסור – איהו נמי אסור, דכי היכי דפליט הדר בלע. ואמר נמי התם: ככר שחתך עליה בשר אסור לאוכלה, אבל הבשר עצמו מותר. ובפרק "מפנין" (שבת קכח,א) גבי בשר תפל אסור לטלטלו, אמרינן דבר אוזא שרי משום דחזי לאומצא. ולקמן בשמעתין אמר: השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא. ומתוך כך נראה, דבשר לצלי לא בעי מליחה כלל, דדם האברים שלא פירש שרי, וכן אומר רבינו תם. ולא מבעיא שנצלה הבשר יפה ונפלט כל הדם מן הבשר דשרי, אלא אפילו לא נצלה כל כך מותר. ואף על פי שנפלט מבפנים מצד זה לצד זה, אינו אסור עד שיפירשו לחוץ, כדאמרינן (כריתות כא) [חולין קיב,א] גבי ככר שחתך עליה בשר, דאפילו מאן דאסר הככר – שרי הבשר אף על פי שלא יצא דמו עדין. והא דאמרינן בפרק "כל הבשר" (חולין קיג,א) גבי רב ששת דמלח גרמא גרמא, תרי מאי טעמא לא? משום דפירש מהאי ובלע האי. חדא נמי פירש מהאי גיסא ובלע בהאי גיסא! התם פירש לגמרי לחוץ מהאי גיסא קאמר. והא דאמרינן בפרק קמא דביצה (יא,א): ושיון שמולחין עליו בשר לצלי – לא משום דליתסר בלא מליחה, אלא מנהג הוא למלוח בשר לצלי. וביהקומץ רבה" (מנחות כא,א) דאמר: מולחו והופכו וחוזר ומולחו, גרסינן: "אמר רבה וכן לקדירה", ולא גרסינן "יוכך לצלי".

מחתכין את הדילועין לפני הבהמה – אומר רבינו תם: דמיידי כשנתלש מן המחובר בשבת, דומיא דנבלה שנתנבלה בשבת. וצריך לומר לפירוש, דאיירי בענין שאין לאסור הדילועין, לא משום שמא יעלה ויתלוש, ולא משום דלהוי כגורגורות וצימוקין. דתרי טעמי איכא לאסור דבר הנלקט מן המחובר, דבריש ביצה (ג,א) אסרינן פירות הנושרין משום שמא יעלה ויתלוש, ובריש "אין צדין" (שם כד,ב) גבי גוי שהביא דורון לישראל, אם יש מאותו מין במחובר – אסור, ופירש בקונטרס דאפילו רבי שמעון מודה דהוי כגורגורות וצימוקין, דמדלג לקטן מאתמול אקצינתו. וכן נראה, דבספק מוכן איירי כולה שמעתתא. ואיירי הכא כגון שיש לו בהמה, דהוי מוכן לבהמה אפילו במחובר. והא דאמרינן בפרק "כל כתבי" (שבת קכב,א) דלא יעמיד אדם בהמתו על גבי מוקצה, פירוש: עשבים שנתלשו בשבת – הא פירש בקונטרס התם: כגון שהיו עומדין בחיבורן במקום שלא היתה הבהמה יכולה לבא שם. אי נמי, הכא איירי ביושב ומצפה מתי יתלוש, ובהמה נמי איירי ביושב ומצפה שמא ישחטנה חרש שוטה וקטן ואחרים רואין אותם. וכן צריך לומר על כרחך, דהא בריש "המביא" בביצה (לב,ב) מוכח דכל היכא דאין יושב ומצפה אית ליה לרבי שמעון מוקצה. וליכא למיחש נמי שמא יתלוש אלא

הגזירה ואיזה סוגים של מוקצה נאסרו (יש שמנו כמעט חמישים סוגי מוקצה). וכאן מדובר בדבר שאינו מוקצה מחמת איסור ולא מחמת מיאוס, אלא מחמת שלא היה מוכן לאכילה בשעה שנכנסה השבת, שלדעת סתם משנה (והיא דעת ר' שמעון, ביצה כז,ב) הוא מותר, ולדעת ר' יהודה הוא אסור (מאירי). ויש ראשונים שכתבו כי הכנה אינה בכלל איסור מוקצה, אלא דין בפני עצמו. ויש פוסקים שכתבו "יהיה ביום השישי והכינו את אשר יביא" (שמות טז, ה), שכל שלא היה מוכן למאכל בשבת (או כפי העולה מכאן – כל שאינו מוכן ועומד לתכליתו קודם השבת, כגון נבילה לכלבים) הריהו אסור (העיסור, המאור ועוד). ואילו הראב"ד פירש (עפ"י הגמרא בעמוד הבא) כי "הכנה" האמורה כאן עניינה איסור נולד, שנוגד בהמה זו דבר חידוש, שאתמול לא היתה עומדת לאכילה, וכשנשחטה הריהו עומדת לאכילה (ראה בשי"מ).

מחתכין את הדילועין לפני הבהמה כלומר, דילועים תלושים, שאין הבהמה יכולה לאוכלם קודם שיחתוך אותם (שחיתוך מן המחובר בוודאי אסורה בשבת). ורש"י (לפי גרסת הרשב"א) ורבינו תם פירשו שמדובר בדילועים שנתלשו בשבת עצמה. וראשונים התקשו בדבר, שהרי גם ר' שמעון מודה שדבר שהיה מחובר בכניסת השבת נחשב מוקצה אף אם נתלש. ועוד, שגם ללא דין מוקצה, גזרו חכמים על פירות שנשרו בשבת שמא יתלוש. ולכן פירשו כי מדובר כאן בדילועים שנתלשו מערב שבת, והוצרך לומר שהוא מותר, ואין חיתוכם נחשב טירחה שאינה צריכה (כרשי ביצה ב,א).

אורה ההלכה

השוחט בשבת וביום הכיפורים השוחט בשבת וביום הכיפורים – שחיטתו כשרה. ולדעת הרמב"ם דוקא אם שחט בשוגג, אבל במזיד – שחיטתו פסולה, שקודם שנגמרה השחיטה כבר נעשה משומד לחלל שבת, ששחיטתו פסולה. ולדעת התוס' נעשה משומד רק לאחר השחיטה הראשונה, וכן פסקו הש"ך וה"ט. ולענין אכילת בשר השחיטה ראה להלן טו,א. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פרק פ"א הכ"ט. שו"ע יו"ד יא, ב). **מחתכין את הדילועין וכו'** חותכים דלועים קשים כדי לתת לבהמה בשבת, והוא שנתלשו הדלועים מבעוד יום. וכן חותכים נבילה לפני הכלבים אפילו אם נתנבלה בשבת. כסתם משנה, שאין דין הכנה בשבת. (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פכ"א הי"ח. שו"ע א"ח שכד, ו-ז).

שאינה מן המוכן – אמתול כשקדש היום לא היטה עומדת למאכל כלבים. דלא איתכן – דלא אודמונה לך. הכא – צמתנין, נמי אמתול לא היטה עומדת לך, כדמפרש ואזיל לקמיה – לנגדל ולדות היטה עומדת, ואסורה משום מוקצה, ומוקצה אסורה מדרבנן. נשחטה – כשהיא שמוטה מזכר דלאכילה עומדת. לא נשחטה – כגון זו שלא שחטה אמתול, ומסתמא לא היטה על מנת לשחטה צמת, הלכך הוצרכה כשקדש היום לנגדל עומדת. והא לית ליה לרבי יהודה ברירה – ואי צממה צמייה לאו לאכילה לחודה קיימא, כי שמיט לה ציום טוב היכי משחטיה? דלמא מאמתול דעמיה לנגדל הוה! הלוקח יין מבין הכותים – לאשמועינן דכותים משודין על התרומה. ואינן כעמי הארץ שהלוקח מהן אין צריך להפריש תרומה גדולה, כדמין (סוטה מתא): לפי ששלח יומן כהן גדול בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד, אלמא אחרונה לא משדי. ואשמועינן הכא דכותים משדי אחרונה, כדקתני: שני לוגין שאני עמיד להפריש כו', ומשנה זו קודם תקנה דגזרו על יינס נשנית. אומר שני לוגין כו' – אם אין לו כלים להפריש (כו'), או שהיטה שכיכה בליל שבת, שאין שהות להפריש. הרי הן תרומה – נחמו למאה לוג. ומיחל – המעשר שני. הואיל ויכול לתקנו צממיה צעלמא ולומר: הרי הוא מחולל על מעות שיש לי בתוך הבית, לא התיירו לו חכמים לשמותו ולסמוך על הצריכה. אצל צממיה ואשר מעשרות סמכין אצריה, ולאחר השבת כשפרישם אמרינן: הוצרך הדבר שזו היא התרומה, וזה לא שמה אלא חולין. אוסרין – אלמא לרבי יהודה לית ליה צריה, ומייש שמה תרומה שמה.

תוספות

בפירות האילן שהם קלים להשיר, ועוד דאדם מתאוה להם ושוכח. וכן במשקה – שמא יסחוט שקל לסחוט, אבל בדבר דבעי מרא וחצינא – לא. וכן דגים שנצודו ביום טוב דאסירי – לא משום שמא יצוד, אלא משום מוקצה כגורגרות. תדע, דהא גוי שמיאל מים לבהמתו דסוף "כל כתבי" (שבת קכב,א), ועשה כבש לירד בו, לא אסרינן לישראל גזרה שמא יעשנו. ומה שמדמה לקמן שמא ישחוט לשמא ישחוט אפרש לקמן בעזרת השם. ועוד יש לפרש, דאיירי בנתלשו מערב שבת. וכי תימא: מאי למימרא? קא משמע לך דשרי למטרר באוכלא, או לשוייה אוכלא לרב הונא, כדאית ליה בפרק בתרא דשבת (קנה,א), ולרב יהודה כדאית ליה. והא דלא תנא ליה התם גבי פקיעי עמיר ואינך דלעיל – משום דמילי דחיתוך תני בהדי הדדי.

אם לא היתה נבלה מערב שבת – אסורה, לפי שבשעה שנכנסה השבת אינה מן המוכן לאכילת כלבים. אלמא [מכאן] כיון שלא איתכן [היתה מוכנה] מאתמול – הריהי אסורה, הכא נמי [כאן גם כן], במשנתנו, כשנשחטה בשבת, כיון שלא איתכן [היתה מוכנה] לאכילה מאתמול – הריהי אסורה. אמר ליה [ר] אבבי: מי דמי [האם דומה הדבר]? התם [שם] הרי מעיקרא [מתחילה] היתה הבהמה בגדר מוכן לאדם, שהייתה עומדת לשחיטה לצורך אכילת אדם, והשתא [ורק עכשיו], משנתבלה בשבת, נעשתה מוכן לכלבים. אבל הכא [כאן, במשנתנו], מעיקרא [מתחילה] היתה הבהמה מוכן לצורך אכילת אדם והשתא [ועכשיו] גם כן היא מוכן לאדם! דחה ר' אבא: מי סברת [האם סבור אתה] שבהמה בחייה לאכילה עומדת, שתיחשב מוכנה לאדם? לא, בהמה בחייה לגדל ולדות עומדת! שאל אבבי: אי הכי [אם כן] אתה אומר, בהמה לרבי יהודה ביום טוב היכי שחטינן [כיצד אנו שוחטים]? והרי אינה עומדת לאכילה! אמר לו: בהמה בחייה עומדת לאכילה וגם עומדת לגדל, אם נשחטה – הוצרכה שלאכילה עומדת, לא נשחטה – הוצרכה שלגדל עומדת. ומקשים: והא לית ליה [והרי אין לך] לרבי יהודה עיקרון זה של ברירה! ושואלים: מנא לן [מנין לך] שאין לו ברירה? אי נימא מדתניא [אם נאמר ממה ששנויה ברייתא]: הלוקח (הקונה) יין מבין הכותים סמוך לשבת, ומן התם לא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות, ואין לו פנאי להפריש קודם השבת, אם רוצה לשותו בשבת אומר: שני לוגין שאני עתיד להפריש לאחר השבת מתוך מאה לוגים שיש כאן – הרי הן תרומה מעכשיו, עשרה לוגין שאני עתיד להפריש יהיו מעשר ראשון, תשעה לוגין מעשר שני, ומיחל [ומחל] את המעשר השני על כסף ושותה מיד, ולאחר השבת מפריש בפועל ממה שנותו, ומתברר למפרע שזו היא התרומה, אלו דברי ר' מאיר. רבי יהודה ורבי יוסי ור' שמעון אוסרין לעשות כן. ומכאן אתה למד שר' יהודה אינו מקבל את עקרון הברירה – אין זו ראייה,

ומה שמדמה לקמן שמא ישחוט לשמא ישחוט אפרש לקמן בעזרת השם. ועוד יש לפרש, דאיירי בנתלשו מערב שבת. וכי תימא: מאי למימרא? קא משמע לך דשרי למטרר באוכלא, או לשוייה אוכלא לרב הונא, כדאית ליה בפרק בתרא דשבת (קנה,א), ולרב יהודה כדאית ליה. והא דלא תנא ליה התם גבי פקיעי עמיר ואינך דלעיל – משום דמילי דחיתוך תני בהדי הדדי. אם לא היתה נבלה מערב שבת – גרסינן. ולא גרסינן "מערב יום טוב", כדמוכח בריש מסכת ביצה (ב,א), דקאמר: גבי שבת סתם לן תנא כרבי שמעון, דתנן: מחתכין את הדילועין כו'. והא דקרי ליה מוכן לאדם – לא שהיה ראוי לשחטה, אלא כלומר עומדת לאדם. ואם תאמר: בפרק קמא דביצה (ו,א) גבי אפרוח שנולד ביום טוב, רב אמר: אסור. וקאמר התם, אמרו לו: מה בין זה לעגל שנולד מן הטרפה? שתיק רב. ופריך: אמאי שתיק רב? לימא להו: הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים! ומשני: השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים, דתנן: אם לא היתה נבלה כו', מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם! והשתא, אמאי לא מפרש טעמא משום דהוי מוקצה מחמת איסור? וכי תימא: בעוף וטלה שראוי ליתנו חי לפני נץ וארץ, למה ליה לאוקמיה בכי האי גוונא? לוקמה דאין ראוי להאכילו חי, דהוי מוקצה מחמת איסור! ומפרש הרב רבינו יוסף: דממשנה יתירא דייק, דכיון דתנא אסור, למה ליה למתני תו לפי שאינו מן המוכן? אלא משמע דאי ליכא טעמא דמוקצה מחמת איסור, כגון בדבר שראוי להאכילו חי או ביום טוב, אסור מטעם שאינו מוכן ועומד למה שהיה עומד בתחלה.

בהמה לרבי יהודה ביום טוב היכי שחטינן – משמע דקסבר אבבי דסתמא לאכילה עומדת. וגבי תרנגולת אמר אבבי בריש ביצה (ד,א) דעומדת לאכילה ועומדת לגדל ביצים.

מדתניא הלוקח יין – לא גרסינן "דתני", דבמשנה לא תני אלא מילתיה דרבי מאיר. וכולה ברירה מפורש בפרק "כל הגט" (גיטין דף כה,א) ו"במורובה" (בבא קמא סט,ב) ובפרק "בכל מערבין" (עירובין לו,ב).

עיונים
הכא מעיקרא מוכן לאדם והשתא מוכן לאדם ותמוה ראשונים: והרי גם אם איסור הכנה אין כאן, איסור מוקצה מחמת איסור יש כאן, שהרי כשנכנסה השבת היה על הבהמה איסור שחיטה! וכתב רבינו יונה כי לדעת אבבי אין דין מוקצה אלא במה שאדם מקצה מדעתו, ואילו בהמה בחייה הוקצתה רק מחמת איסור שחיטה הרובץ עליה, ולא מדעתו (שהרי היא עומדת לאכילה), וכיון שנשחטה ופג האיסור – הותרה (וראה להלן טו,א).

ברירה השאלה האם יש ברירה או אין ברירה נוגעת לדברים שאין המציאות מבוררת לגביהם עכשיו (ולא כשהמציאות מבוררת אלא שאין האדם יודע אותה כעת), ותתברר לאחר זמן, האם אומרים אנו שהעתיד מברר את הדבר למפרע, או לא. ומסקנת הראשונים בדרך כלל היא שברין תורה אין ברירה ובדין דרבנן יש ברירה.

הלוקח יין מבין הכותים צריך לומר כי משנה זו מבוססת על ההנחה שכותים גרי אמת הם (כפי שאכן סבור ר' מאיר בביק לחב,ב), והיין שלהם אינו נחשב יין נסך, אלא שאינם מפרישים תרומות ומעשרות. ומה שגזרו עליהם שיהא דינם כגויים (לעיל ו,א), היה לאחר זמן, כמסופר על ר' מאיר עצמו ששלח לקנות מהם יין (שם). וכתב רש"י כי מה ששנו הלכה זו בכותים ולא בעמי הארצות, הריהו משום שכותים חשודים שאינם מפרישים אפילו תרומה, ואילו עמי הארץ לא נחשדו על כך. ורמב"ן כתב כי מכאן למדנו שפירותיהם של כותיים נחשבים כטבל גמור ולא כדמאי (פירות של עם הארץ) שנטול ממנו רק תרומת מעשר. ויש שהוסיפו שבניגוד לדין של כותים, בין של דמאי הכל מודים שיכול להפריש על ידי ברירה (שיטה לגיטימית כה,א).

עוד שאלו ראשונים: הרי אמרו שבמצוה הכתובה בתורה מוקדקים הכותים בישראל (לעיל ד,א), וכן אמרו שהם מקפידים לעשר (ברכות מז,ב)! ותייצו כי לעצמם ודאי הם

אורה ההלכה
הלוקח יין מבין הכותים מי שהיו לו מאה לוגים יין שהוא טבל מן התורה, ואמר "שני לוגים שאני עתיד להפריש הרי הם תרומה, ועשרה מעשר ראשון ותשעה מעשר שני" – אל יחיל לשותות מן היין על מנת שינח שיעור תרומה ומעשרות, אלא יפריש בפועל ורק אחר כך ישתה. כר' יהודה ור' יוסי ור' שמעון. שאין אומרים שמה שנשאר בסוף כבר הוברר מתחילה, לפי שאין ברירה בדבר שאיסורו מן התורה (כ"מ). (רמב"ם ספר זרעים הלכות מעשר פי"ז ה"א).

מסורת הש"ס
ד. עיין ביצה ד,א.
ה. משנה דמאי פי"ז מ"ד.
עירובין לו,ב. יומא נה,ב.
סוכה כג,ב. גיטין כה,א.
כה,א. ב"ק סט,ב. מעילה כב,א.
ירושלמי דמאי פי"ז ה"ב. שם גיטין פי"ג ה"ח.
תוספתא דמאי פי"ח ז.

גרסות
והשתא מוכן לאדם יש בכת"י: **והשתא נמי מוכן לאדם**.
מדתניא הלוקח בכת"י:
מדתניא הלוקח וראה תוסי' ורשב"א.
ומיחל ראה בעיונים.

התם [שם] טעמו של ר' יהודה אינו משום שלדעתו אין ברירה, אלא כדקתני **טעמא** [כמו שהוא שונה את הטעם]. אמרו לו ר' יהודה וחבריו לרבי מאיר: אי אתה מודה שיש לחשוש שמא קודם שהפריש את התרומה והמעשרות בפועל — **יבקע הנוד** ויישפך כל היין שבו, וכיון שלא נותר בחבית יין להפרשת תרומה ומעשרות נמצא שהוא שותה **טבלים למפרע**? אמר להן ר' מאיר: **לכשיבקע** תהיה זו שאלה, ואין אני חושש לכך! אלא למדים שאין לר' יהודה ברירה ממקום אחר, מדתני [ממה ששנה] **החכם** איו בשמו בענין עירובי תחומין, על מה ששנו חכמים, שאדם היודע ששני חכמים עומדים לדרוש בשבת חוץ לתחום העיר, אחד במזרח ואחד במערב, ובערב שבת עדיין לא החליט איזה מהם הוא רוצה לשמוע, יכול להניח בערב שבת שני עירובים בשני צידי העיר, ולהתנות שלאיהם צד שיבחר ללכת בסופו של דבר — שם הוא עירובו מעכשיו. דתני [שעל כך שנה] **רבי יהודה** חולק על דעת חכמים ואומר: אין אדם מתנה שיקנה לו עירובו על שני דברים כאחד, כגון בשני חכמים, אלא רק בדבר אחד שיש בו שתי אפשרויות, וכגון על חכם אחד שאינו יודע לאיזה צד של העיר יבוא, שמתנה שאם בא החכם למזרח — עירובו למזרח, ואם למערב — עירובו למערב; ואילו שיתנה לכאן ולכאן לחכם זה או לחכם זה — לא.

והוינן [והיינו עוטיקים, מתקשים] בה: **מאי שנא** [במה שונה] [כשמתנה לכאן ולכאן, שלא קונה לו העירוב — מפני שאין ברירה, שאין אומרים שבחירתו למחרת קובעת למפרע מהו המקום שבחר מתחילה, והרי מזרח ומערב באותו חכם נמי [גם כן] נאמר שאין ברירה, ולא יקנה העירוב על שני מה שיתברר בשבת לאיזה צד יבוא החכם? שהוא עושה את התנאי כבר בא (הגיע) החכם למזרח או למערב, אלא שהוא אינו יודע להיכן, ובמקרה זה אין אנו נוקקים לעקרן ה"ברירה". ועל כל פנים, למדנו שלדעת ר' יהודה אין ברירה. אלא לשיטתו, בהמה לאכילה עומדת, ואם כן, מנין שאם שנחטה בשבת הריהי אסורה ליומה משום הכנה? אלא אמר רב יוסף: מה שאמר רב שבהמה שנחטה בשבת אסורה ליומה, ואמרו שהוא כשיטת ר' יהודה — שיטת רבי יהודה של כלים היא, דתנן [ששנינו במשנה]: **כל הכלים הניטלין** (שמותר לטלטל אותם) בשבת, שאינם מוקצה — גם שבריהן ניטלין, ובלבד שיהו אותם שברים עושין (ראויים שתיעשה בהם) מעין מלאכה, כגון שברי עריבה (מעין גיגית) — שנשברו ועדיין ראויים לכסות בהן פי חבית, שברי זכוכית — לכסות בהן פי הפך. רבי יהודה אומר: לא די שיהיו ראויים לעשות בהם מלאכה כלשהי, אלא ובלבד שיהו עושין מעין מלאכתן הראשונה, כגון שברי עריבה — לצוק לתוכן מקפה (תבשיל סמך), שברי זכוכית — לצוק לתוכן שמן. ונדייק: אם ראויים לעשות מעין מלאכתן הראשונה — אין [כן]. מטלטלים אותם, מעין מלאכה אחרת — לא, אלמא [מכאן] שכיון שלא איתכן [היו מוכנים. מיועדים] מאתמול להן מלאכה [למלאכה זו. האחרת] — אסירי [אסורים הם] בטלטול לדעת ר' יהודה; **הכא נמי** [כאן גם כן]. כבהמה שנחטה בשבת, כיון דלא איתכן [שלא היתה מוכנה] מאתמול לאכילה — אסורה. אמר ליה [לך] **אביי**: מי דמי [האם] דזמנה הדבר? **התם מעיקרא** [שם מוחזקה] היתה זה **כלי והשתא** [ונעכשיו] נעשה **שבר כלי**, והוה ליה [והרי זה] כדבר חדש שנוולד, ולכן הוא אסור. ואילו **הכא** [כאן]. כבהמה שנחטה בשבת, **מעיקרא אוכלא** [מתחילה היתה אוכל]. שהרי כבר בחייה מיועדת היא לאכילה, וגם לבסוף כשנחטה הריהי **אוכל**,

התם [שם] טעמו של ר' יהודה אינו משום שלדעתו אין ברירה, אלא כדקתני **טעמא** [כמו שהוא שונה את הטעם]. אמרו לו ר' יהודה וחבריו לרבי מאיר: אי אתה מודה שיש לחשוש שמא קודם שהפריש את התרומה והמעשרות בפועל — **יבקע הנוד** ויישפך כל היין שבו, וכיון שלא נותר בחבית יין להפרשת תרומה ומעשרות נמצא שהוא שותה **טבלים למפרע**? אמר להן ר' מאיר: **לכשיבקע** תהיה זו שאלה, ואין אני חושש לכך! אלא למדים שאין לר' יהודה ברירה ממקום אחר, מדתני [ממה ששנה] **החכם** איו בשמו בענין עירובי תחומין, על מה ששנו חכמים, שאדם היודע ששני חכמים עומדים לדרוש בשבת חוץ לתחום העיר, אחד במזרח ואחד במערב, ובערב שבת עדיין לא החליט איזה מהם הוא רוצה לשמוע, יכול להניח בערב שבת שני עירובים בשני צידי העיר, ולהתנות שלאיהם צד שיבחר ללכת בסופו של דבר — שם הוא עירובו מעכשיו. דתני [שעל כך שנה] **רבי יהודה** חולק על דעת חכמים ואומר: אין אדם מתנה שיקנה לו עירובו על שני דברים כאחד, כגון בשני חכמים, אלא רק בדבר אחד שיש בו שתי אפשרויות, וכגון על חכם אחד שאינו יודע לאיזה צד של העיר יבוא, שמתנה שאם בא החכם למזרח — עירובו למזרח, ואם למערב — עירובו למערב; ואילו שיתנה לכאן ולכאן לחכם זה או לחכם זה — לא.

והוינן [והיינו עוטיקים, מתקשים] בה: **מאי שנא** [במה שונה] [כשמתנה לכאן ולכאן, שלא קונה לו העירוב — מפני שאין ברירה, שאין אומרים שבחירתו למחרת קובעת למפרע מהו המקום שבחר מתחילה, והרי מזרח ומערב באותו חכם נמי [גם כן] נאמר שאין ברירה, ולא יקנה העירוב על שני מה שיתברר בשבת לאיזה צד יבוא החכם? שהוא עושה את התנאי כבר בא (הגיע) החכם למזרח או למערב, אלא שהוא אינו יודע להיכן, ובמקרה זה אין אנו נוקקים לעקרן ה"ברירה". ועל כל פנים, למדנו שלדעת ר' יהודה אין ברירה. אלא לשיטתו, בהמה לאכילה עומדת, ואם כן, מנין שאם שנחטה בשבת הריהי אסורה ליומה משום הכנה? אלא אמר רב יוסף: מה שאמר רב שבהמה שנחטה בשבת אסורה ליומה, ואמרו שהוא כשיטת ר' יהודה — שיטת רבי יהודה של כלים היא, דתנן [ששנינו במשנה]: **כל הכלים הניטלין** (שמותר לטלטל אותם) בשבת, שאינם מוקצה — גם שבריהן ניטלין, ובלבד שיהו אותם שברים עושין (ראויים שתיעשה בהם) מעין מלאכה, כגון שברי עריבה (מעין גיגית) — שנשברו ועדיין ראויים לכסות בהן פי חבית, שברי זכוכית — לכסות בהן פי הפך. רבי יהודה אומר: לא די שיהיו ראויים לעשות בהם מלאכה כלשהי, אלא ובלבד שיהו עושין מעין מלאכתן הראשונה, כגון שברי עריבה — לצוק לתוכן מקפה (תבשיל סמך), שברי זכוכית — לצוק לתוכן שמן. ונדייק: אם ראויים לעשות מעין מלאכתן הראשונה — אין [כן]. מטלטלים אותם, מעין מלאכה אחרת — לא, אלמא [מכאן] שכיון שלא איתכן [היו מוכנים. מיועדים] מאתמול להן מלאכה [למלאכה זו. האחרת] — אסירי [אסורים הם] בטלטול לדעת ר' יהודה; **הכא נמי** [כאן גם כן]. כבהמה שנחטה בשבת, כיון דלא איתכן [שלא היתה מוכנה] מאתמול לאכילה — אסורה. אמר ליה [לך] **אביי**: מי דמי [האם] דזמנה הדבר? **התם מעיקרא** [שם מוחזקה] היתה זה **כלי והשתא** [ונעכשיו] נעשה **שבר כלי**, והוה ליה [והרי זה] כדבר חדש שנוולד, ולכן הוא אסור. ואילו **הכא** [כאן]. כבהמה שנחטה בשבת, **מעיקרא אוכלא** [מתחילה היתה אוכל]. שהרי כבר בחייה מיועדת היא לאכילה, וגם לבסוף כשנחטה הריהי **אוכל**,

מהחיה דהלוקח דלית ליה ברירה כל כמה דלא מייתי לדאיו, דליתיה מקמי

עיונים
התם כדקתני טעמא לכאורה, הואיל ונתן ר' יהודה טעם מפורש לדבריו, מה מקום היה מתחילה להעלות את האפשרות שטעמו של ר' יהודה הוא משום שאין ברירה? אלא אפשר היה לומר שישמא יבקע הנוד" אינו עיקר טעמו של ר' יהודה וחבריו, אלא ששאלו כן את ר' מאיר כדי לדעת מה ישיב, וכפי שמצאנו כמה פעמים בתלמוד (תהורא"ש). ואכן, כך באמת צריך לפרש למסקנת הדברים, על פי דברי איו (וראה בתוס' וברמב"ן).
אם בא חכם למזרח וכו' אסור לאדם לצאת אלפיים אמה ממקומו (עיר מגוריה) ביום השבת, וחכמים תיקנו "עירובי תחומין", שאדם הצריך להרחיק מחוץ לעיר, מניח מערב שבת מזון במרחק קצת פחות מאלפיים אמה מן העיר, ובכך הוא הופך מקום זה לעיקר מקומו, ויכול להרחיק אלפיים אמה נוספות (אלא שמצד אחר אינו רשאי לצאת מן העיר לצד השני). וכלל הוא שאין העירוב קונה לאדם אלא עם כניסת השבת, שאז נקבע מקומו של האדם לאותה שבת.

והוינן בה מאי שנא וכו' בירור זה לכאורה אינו נצרך לסוגייתנו, שהרי כבר מדברי איו בבריייתא למדנו שלדעת ר' יהודה אין ברירה, אלא שכאן נאמרו הדברים בפירוש. ויש שכתב כי לולי בירור זה היינו אומרים שבענין עירוב אין זה מטעם "אין ברירה", אלא מפני שאדם צריך לקבוע דירתו בשבת במקום מסוים, ואין אדם מייחד דירתו על הספק (שפת אמת יומא נ"ב).
ואמר ר' יוחנן שכבר בא חכם כלומר, כאן מדובר כשהחכם כבר קבע את מקומו, ולמחר רק יתגלה לאדם זה היכן קבע. ואילו עקרן הברירה נצרך כאשר המציאות עצמה אינה מבוררת, ומה שיתרחש בעתיד יקבע את הדבר למפרע, וכגון ששני החכמים קבעו כל אחד את מקומו, ואולם אין אדם זה יודע עכשיו לאיזה משניהם יבחר מחר ללכת, או אפילו במקרה של חכם אחד — כשהחכם יגיע בשבת עצמה למזרח העיר או למערב (ראה רש"י). אלא אמר רב יוסף ר' יהודה דכלים היא

התם כדקתני טעמא לכאורה, הואיל ונתן ר' יהודה טעם מפורש לדבריו, מה מקום היה מתחילה להעלות את האפשרות שטעמו של ר' יהודה הוא משום שאין ברירה? אלא אפשר היה לומר שישמא יבקע הנוד" אינו עיקר טעמו של ר' יהודה וחבריו, אלא ששאלו כן את ר' מאיר כדי לדעת מה ישיב, וכפי שמצאנו כמה פעמים בתלמוד (תהורא"ש). ואכן, כך באמת צריך לפרש למסקנת הדברים, על פי דברי איו (וראה בתוס' וברמב"ן).
אם בא חכם למזרח וכו' אסור לאדם לצאת אלפיים אמה ממקומו (עיר מגוריה) ביום השבת, וחכמים תיקנו "עירובי תחומין", שאדם הצריך להרחיק מחוץ לעיר, מניח מערב שבת מזון במרחק קצת פחות מאלפיים אמה מן העיר, ובכך הוא הופך מקום זה לעיקר מקומו, ויכול להרחיק אלפיים אמה נוספות (אלא שמצד אחר אינו רשאי לצאת מן העיר לצד השני). וכלל הוא שאין העירוב קונה לאדם אלא עם כניסת השבת, שאז נקבע מקומו של האדם לאותה שבת.

והוינן בה מאי שנא וכו' בירור זה לכאורה אינו נצרך לסוגייתנו, שהרי כבר מדברי איו בבריייתא למדנו שלדעת ר' יהודה אין ברירה, אלא שכאן נאמרו הדברים בפירוש. ויש שכתב כי לולי בירור זה היינו אומרים שבענין עירוב אין זה מטעם "אין ברירה", אלא מפני שאדם צריך לקבוע דירתו בשבת במקום מסוים, ואין אדם מייחד דירתו על הספק (שפת אמת יומא נ"ב).
ואמר ר' יוחנן שכבר בא חכם כלומר, כאן מדובר כשהחכם כבר קבע את מקומו, ולמחר רק יתגלה לאדם זה היכן קבע. ואילו עקרן הברירה נצרך כאשר המציאות עצמה אינה מבוררת, ומה שיתרחש בעתיד יקבע את הדבר למפרע, וכגון ששני החכמים קבעו כל אחד את מקומו, ואולם אין אדם זה יודע עכשיו לאיזה משניהם יבחר מחר ללכת, או אפילו במקרה של חכם אחד — כשהחכם יגיע בשבת עצמה למזרח העיר או למערב (ראה רש"י). אלא אמר רב יוסף ר' יהודה דכלים היא

התם כדקתני טעמא לכאורה, הואיל ונתן ר' יהודה טעם מפורש לדבריו, מה מקום היה מתחילה להעלות את האפשרות שטעמו של ר' יהודה הוא משום שאין ברירה? אלא אפשר היה לומר שישמא יבקע הנוד" אינו עיקר טעמו של ר' יהודה וחבריו, אלא ששאלו כן את ר' מאיר כדי לדעת מה ישיב, וכפי שמצאנו כמה פעמים בתלמוד (תהורא"ש). ואכן, כך באמת צריך לפרש למסקנת הדברים, על פי דברי איו (וראה בתוס' וברמב"ן).
אם בא חכם למזרח וכו' אסור לאדם לצאת אלפיים אמה ממקומו (עיר מגוריה) ביום השבת, וחכמים תיקנו "עירובי תחומין", שאדם הצריך להרחיק מחוץ לעיר, מניח מערב שבת מזון במרחק קצת פחות מאלפיים אמה מן העיר, ובכך הוא הופך מקום זה לעיקר מקומו, ויכול להרחיק אלפיים אמה נוספות (אלא שמצד אחר אינו רשאי לצאת מן העיר לצד השני). וכלל הוא שאין העירוב קונה לאדם אלא עם כניסת השבת, שאז נקבע מקומו של האדם לאותה שבת.

והוינן בה מאי שנא וכו' בירור זה לכאורה אינו נצרך לסוגייתנו, שהרי כבר מדברי איו בבריייתא למדנו שלדעת ר' יהודה אין ברירה, אלא שכאן נאמרו הדברים בפירוש. ויש שכתב כי לולי בירור זה היינו אומרים שבענין עירוב אין זה מטעם "אין ברירה", אלא מפני שאדם צריך לקבוע דירתו בשבת במקום מסוים, ואין אדם מייחד דירתו על הספק (שפת אמת יומא נ"ב).
ואמר ר' יוחנן שכבר בא חכם כלומר, כאן מדובר כשהחכם כבר קבע את מקומו, ולמחר רק יתגלה לאדם זה היכן קבע. ואילו עקרן הברירה נצרך כאשר המציאות עצמה אינה מבוררת, ומה שיתרחש בעתיד יקבע את הדבר למפרע, וכגון ששני החכמים קבעו כל אחד את מקומו, ואולם אין אדם זה יודע עכשיו לאיזה משניהם יבחר מחר ללכת, או אפילו במקרה של חכם אחד — כשהחכם יגיע בשבת עצמה למזרח העיר או למערב (ראה רש"י). אלא אמר רב יוסף ר' יהודה דכלים היא

התם כדקתני טעמא לכאורה, הואיל ונתן ר' יהודה טעם מפורש לדבריו, מה מקום היה מתחילה להעלות את האפשרות שטעמו של ר' יהודה הוא משום שאין ברירה? אלא אפשר היה לומר שישמא יבקע הנוד" אינו עיקר טעמו של ר' יהודה וחבריו, אלא ששאלו כן את ר' מאיר כדי לדעת מה ישיב, וכפי שמצאנו כמה פעמים בתלמוד (תהורא"ש). ואכן, כך באמת צריך לפרש למסקנת הדברים, על פי דברי איו (וראה בתוס' וברמב"ן).
אם בא חכם למזרח וכו' אסור לאדם לצאת אלפיים אמה ממקומו (עיר מגוריה) ביום השבת, וחכמים תיקנו "עירובי תחומין", שאדם הצריך להרחיק מחוץ לעיר, מניח מערב שבת מזון במרחק קצת פחות מאלפיים אמה מן העיר, ובכך הוא הופך מקום זה לעיקר מקומו, ויכול להרחיק אלפיים אמה נוספות (אלא שמצד אחר אינו רשאי לצאת מן העיר לצד השני). וכלל הוא שאין העירוב קונה לאדם אלא עם כניסת השבת, שאז נקבע מקומו של האדם לאותה שבת.

והוינן בה מאי שנא וכו' בירור זה לכאורה אינו נצרך לסוגייתנו, שהרי כבר מדברי איו בבריייתא למדנו שלדעת ר' יהודה אין ברירה, אלא שכאן נאמרו הדברים בפירוש. ויש שכתב כי לולי בירור זה היינו אומרים שבענין עירוב אין זה מטעם "אין ברירה", אלא מפני שאדם צריך לקבוע דירתו בשבת במקום מסוים, ואין אדם מייחד דירתו על הספק (שפת אמת יומא נ"ב).
ואמר ר' יוחנן שכבר בא חכם כלומר, כאן מדובר כשהחכם כבר קבע את מקומו, ולמחר רק יתגלה לאדם זה היכן קבע. ואילו עקרן הברירה נצרך כאשר המציאות עצמה אינה מבוררת, ומה שיתרחש בעתיד יקבע את הדבר למפרע, וכגון ששני החכמים קבעו כל אחד את מקומו, ואולם אין אדם זה יודע עכשיו לאיזה משניהם יבחר מחר ללכת, או אפילו במקרה של חכם אחד — כשהחכם יגיע בשבת עצמה למזרח העיר או למערב (ראה רש"י). אלא אמר רב יוסף ר' יהודה דכלים היא

מסורת הש"ס

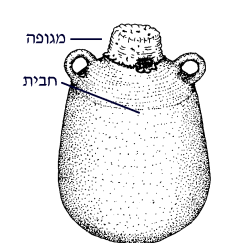
- עירובין לו, ב. לח, א. יומא נו, א. סוכה כד, א. גיטין כו, א. ירושלמי דמאי פ"ז הי"ב. שם גיטין פ"ג הי"ח. תוספתא דמאי פ"ח ז.
- עירובין לו, ב. יומא נו, ב. ביצה לו, ב. תוספתא עירובין פ"ג א.
- (הענין) עירובין לו, ב. לו, א-ב. ע"א, ב. פ"א, ב. פסחים פז, א. פ"א, ב-ג. פ"א, ב. יומא נה, ב. נו, א-ב. סוכה כד, א. ביצה ו, א. לו, ב. לח, א. לט, ב. נדרים ע"ד, א. סוטה יח, א. גיטין כד, ב. כה, א-ב. כו, ב. מז, ב. ב"ק נ"א, ב. ס"א-ב. זבחים ג"א. חולין יד, א. קלה, ב. בכורות נ, א.
- משנה שבת קכד, ב.

גרסות

ונמצא שותה בכתי"מ כבמקבילות: **ונמצא זה שותה**.
עירובו למזרח... עירובו למערב בחלק מכתה"י: **עירובי למזרח... עירובי למערב**.
מזרח ומערב נמי בכתי"מ: **למזרח ולמערב נמי**.
ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה... מעין מלאכתן בכתי"מ: **ובלבד שיהיו עושין בהן מעין מלאכה... בהן מעין מלאכתן** וכן ברש"י.
מעיקרא אוכלא ולבסוף אוכל יש בכתי"י ועוד: **מעיקרא אוכלא והשתא אוכלא**.

החיים

חבית

חבית ('חבית' באותם ימים משמעה — חבית חרט) שעליה מגופה (המכסה).

פך

הפך הוא כלי לא גדול העשוי כרגיל חרט, ושימש בדרך כלל לאיכסון שמן. פתחו של הפך היה צר מאוד.

פך קטן מימי הבית השני

דאיפרת = נשבר ונפרש, וחצירו [נפרק "צהמה המקשה"] (חולין עג,ג): חצירו אולכין כמאן דמפרתי דמו. שפיר דמי — ללא נולד משנין ליה. סמיטה אז מלאכה היא. אסורין — וטעמא דמשקין שזו אסורין, מפרשין נשמעתא קמיתא דצינא (ג,א): גזירה שמא יסחוט. אם לאוכלין היוצא מהם מותר — אם היו עומדין לאכילה ולא לסחוט — היוצא מהם מותר. דכיון דלא ניחא ליה, ליכא למיגור אי שריית להו בשמייה היום אחי לסחוט, דהא לאו להכי קיימי. ואם למשקין — הואיל ונתקיימה מחשבתו, אי שריית להו כשזו איכא למיגור צוה שמא יסחוט, דהא להכי קיימי. שמע מינה מיהא, דמשום נולד לא אסר להו רבי יהודה! מודה רבי יהודה בסלי זיתים וענבים — שאפילו הנניען לאכילה, הואיל ורוב בני אדם סוחטין אותם — האי נמי ממליך עליהו, ואי שריית למשקין שזו מהן אחי למיסחוט. כיון דלהכי קיימי — קמס ענבים. יהיב דעתיה — עלייהו למשקין, וכי הו משקין הו ליה נתקיימה מחשבתו, וגזרה שמא יסחוט. ופלוגמיהו צמותים ורימונים. הכא נמי כיון דלשחיטה קיימא יהיב דעתיה — דאי משחטה אכיל לה. וכיון דדעתיה צהכי גזרינן צה נמי, אי שריית ליה באכילה אחי למחלה למישחט. מידי הוא טעמא אלא לרב — האי שניא אלינא דרב משנין לה, דליהו אמר: לרבי יהודה אסורה באכילה ליומא. חלוק היה — ומתרי, והכא נמי אמאי אסורה ליומא? נר חדש — שלא הדליקו בו מעולם. נר של חרס, וכשהוא חדש חזי למרמי ציה פירי. אבל לא ישן — דמוקצה הוא מחמת מיאוס, שהדעת קלה זו. והך צהמה נמי, כשקדש היום היא מוקצה מחמת אבר מן החי, שלא נשמטה. אימר דשמעת ליה כו' — דמידי דמאס מוקצה אינש מדעתיה לגמרי.

תוספות

מודה רבי יהודה בסלי זיתים וענבים — תימה: בלאו הכי, אמאי לא מדמה למשקים דגזרינן שמא יסחוט, הכא נמי גבי בהמה לגזור שמא יסחוט! ועוד, אמאי נסבין חביא למימר דרבי יהודה היא: כל שכן דאתיא כרבנן, דגזרי שמא יסחוט אפילו בשאר פירות! ועוד, דהיכי מדמה שמא יסחוט לשמא יסחוט? שקל הרבה לסחוט מלשחוט! ויש לומר: דודאי לא דמי. ולהכי לא מדמה לה למשקין, אבל מדמה שמא יסחוט דבהמה העומדת לשחיטה לשמא יסחוט דפירות העומדות לאכילה. אבל כרבנן לא אתיא, דלא אשכחן דגזרינן שמא יסחוט אלא בעומדים למשקין, והא דאסרי לכולהו — משום דגזרינן עומדין לאכילה אטו עומדין למשקין. אבל לרבי יהודה דשרי בשאר פירות העומדין לאכילה, ואסר בזיתים וענבים ואף על גב דעומדים לאכילה משום דמימליך וסחיט, והוא הדין בבהמה דגזרינן.

אימר דשמעת ליה לרבי יהודה במוקצה מחמת מיאוס כו' — דחויא בעלמא הוא, דמוקצה מחמת איסור יותר חמור ממוקצה מחמת מיאוס. דהא לקמן אמר: עד כאן לא שרי רבי מאיר אלא במבשל, אבל שוחט דאינו ראוי לכוס לא. ובהדיא שמעינן ליה לרבי מאיר בפרק "כירה" (שבת מד,א) דלית ליה מוקצה מחמת מיאוס, דקאמר: כל הנרות מטלטלין אפילו נר ישן, חוץ מנר שהדליקו בה באותה שבת. ומוקי מתניתין כרבי יהודה דמבשל, משום דלא מיתוקמא מתניתין משום מוקצה מחמת איסור, דמשמע ליה שבת דומיא דיום הכפורים אפילו היה לו חולה והבריא, כמו שאפרש בסמוך.

עיונים

ושמענין ליה לר' יהודה דאמר אוכלא דאיפרת שפיר דמי דתנן אין סוחטין וכו' הוצרך להוסיף דבר זה כדי שלא יקשה לך: והרי יש צד נולד בשחיטה שאין בשבר כלי, ששבר כלי היה ראוי מתחילה לשימוש אדם וגם לאחר שנשבר, ואילו הבהמה שלא נשחטה אינה ראויה לאכילת אדם בערב שבת, והשחיטה מתקנת את הבהמה רק בשבת לאכילת אדם! לפיכך הוצרך לפרש שבאובלים לא שייך דין נולד, ואפילו נשתנו מאכילה לשתיה (רבינו יונה, ברשב"א).

אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין סחיטת פירות נאסרה משום מפרק (מוציא דבר מאכל מתוך מקומו הטבעי), שהוא תולדה של מלאכת דישא, שענינה — הוצאה של גרעין התבואה מתוך השיבולים. ואיסור זה קיים רק בסחיטה של משקה לשם משקה, אבל כאשר המשקה הנסחט מיועד למאכל, כגון לתבל את המאכל — אין בו משום מפרק, מפני שלא יצא מכלל מאכל.

ואם למשקין היוצא מהן אסור רש"י פירש כי בניגוד לדעת חכמים שגזרו איסור על משקים שזבו מכל פרי, שמא יבוא לסחוט, סבור ר' יהודה שבפירות העומדים לאכילה אין מקום לגזור, משום שאינם עומדים לסחיטה. ושאלו ראשונים: ומדוע לא נלמד את שיטת ר' יהודה במשנתנו מדין זה, שכשם שהוא אסור משקים שזבו שמא יבוא לסחוט, כך הוא אסור בהמה שנשחטה — גזירה שמא יבוא לשחוט! ויש שכתב כי אם כן, נמצא שמשנתנו אינה שיטת ר' יהודה דווקא, שהרי כל שכן שחכמים המחמירים ממנו יאסרו את השחיטה (בעל המאור). ובתוס' כתבו כי דווקא בפירות העומדים לסחיטה יש לגזור, מפני שבקלות יכול אדם לבוא לסחוטם, מה שאין כן בשחיטה (וראה בפירוט ברשב"א בשם רבינו יונה). אבל רמב"ן הסביר (ובדומה לכך רבינו גרשום) כי טעמו של ר' יהודה במשקים שזבו בשבת אינו משום שמא יבוא לסחוט, אלא משום איסור נולד, שמה שהיה אוכל נהפך למשקה. ואילו בהמה שנשחטה הרי אינה נחשבת נולד, אלא "אוכלא דאיפרת". ואם יש מקום לדמות לדין משקים שזבו בשבת הרי זה דווקא לשיטת ר' יהודה בענין פירות העומדים לאכילה, שהמשקה הוב מהם אינו נחשב משקה (כיון שלא יצא לרצון. שבת קמז,א), אלא הוא בגדר "אוכלא דאיפרת".

מודה ר' יהודה בסלי זיתים וענבים ומחלוקת ר' יהודה וחכמים היא בפירות כגון תותים ורימונים, שאינם עומדים במובהק למשקים, אלא שיש סוחטים אותם למשקים, שחכמים אסורים את המשקים הזבים מהם בשבת בכל אופן, ור' יהודה מתיר אם ייעדם לאובלים (שבת קמג,ב).

אלמא כיון דלסחיטה קיימי יהיב דעתיה רש"י פירש: כיון שבעיקר הם עומדים לסחיטה

ואם כן בגדר אוכלא דאיפרת [אוכל שנפרד ממקומו] הוא, ושמעינן ליה [והרי שמענו אותן] את רבי יהודה שאמר: אוכלא דאיפרת שפיר דמי [אוכל שנפרד ראוי הוא] לאכילה בשבת, ואינו אסור משום נולד. דתנן [ששנינו במשנה]: אין סוחטין את הפירות כדי להוציא מהן משקין בשבת, וגזרו חכמים שגם אם יצאו המשקים מעצמן — אסורין. רבי יהודה אומר: אם פירות אלה נועדו לאוכלין [לאכילה, ולא לשתיה] — היוצא מהן מעצמו מותר, ואם מיועדים למשקין [לסחיטה] — היוצא מהן אסור. הרי שבפירות המיועדים לאכילה, הוא רואה את המשקים הזבים מהם, כאוכל שנפרד ממקומו, ומותר. ואם כן, הוא הדין בבהמה שנשחטה בשבת, הואיל ומתחילה היתה מיועדת לאכילה — אין זה נחשב כנולד, ויש לומר שאין ר' יהודה אסרה! ודוחים: אדרבה, ממקור זה עצמו יש להוכיח שר' יהודה יאסור פרה שנשחטה בשבת, לאו אתמר עלה [וכי לא נאמר עליה], שאמר רב יהודה אמר שמואל: מודה היה רבי יהודה לחכמים בסלי זיתים וענבים, העומדים בדרך כלל למשקים, שלמרות שהניחם לצורך אכילה, המשקה שזב מהם בשבת אסור? אלמא [מכאן] שגם לדעת ר' יהודה, כיון שזיתים וענבים בדרך כלל לסחיטה קיימי [הם עומדים] — יהיב דעתיה [אדם נותן דעתו] עליהם למשקה, ויש חשש שיבוא לסוחטם, ולכן אסרו חכמים את המשקה היוצא מהם בשבת. ואם כן הכא נמי [כאן גם כן] בבהמה יש לומר: כיון שלשחיטה קיימא [היא עומדת] — יהיב דעתיה [אדם נותן דעתו] עליה לאכילה, ולכן כאשר שחטה בשבת ר' יהודה אסרה באכילה, שמא יבוא לשחוט בשבת! ומשיבים: מידי הוא טעמא [כלום הוא הטעם]. כלומר, מה שאנו מביאים מקור לשיטת ר' יהודה, שבהמה שנשחטה בשבת אסורה ליומה, הרי אינו אלא לדעת רב, שאמר כן. ואולם האמר [הרי אמר] רב עצמו: חלוק היה רבי יהודה אפילו בסלי זיתים וענבים, ולדעתו אם ייעד את הפירות לאכילה — המשקים שזבו מהם בשבת מותרים. ולדרך זו נמצא שיש להתיר גם בהמה שנשחטה בשבת! אלא אמר רב ששת בריה [בנו] של רב אידי: מה שאמר רב, שבהמה שנשחטה בשבת אסורה ליומה, ואמרו שהיא לשיטת ר' יהודה — שיטת רבי יהודה של נרות היא, דתניא [ששנויה ברייתא]: מטלטלין בשבת נר חרס חדש, שלא השתמשו בו עדיין, שלא לצורך הדלקה, אבל לא מטלטלים נר ישן, שיש בו שאריות של שמן ופיח, מפני שאדם מקצה אותו משימוש מחמת מיאוס, וכיון שהיה מוקצה בכניסת השבת — הוקצה לשבת כולה, ונאסר בטלטול גם אם יש בו צורך, אלו דברי רבי יהודה. ויש לומר כי לדעתו הוא הדין לבהמה שנשחטה בשבת, שהיא אסורה, מפני שכשנכנסה השבת היתה אסורה עליו משום אבר מן החי. ודוחים: אימר דשמעת ליה [אמור ששמעת אותן] את רבי יהודה שהוא אסור בדבר שהוא מוקצה מחמת מיאוס, כמו נר ישן, אבל בדבר שהוא מוקצה רק מחמת איסור מי שמעת ליה [האם שמעת אותן] שהוא אסור אותו בשבת כולה? ומשיבים: אין [כן]. שמענו שזו דעתו, דתנן [ששנינו במשנה]: רבי יהודה אומר:

ולכן אסרו חכמים את המשקה היוצא מהם בשבת. ואם כן הכא נמי [כאן גם כן] בבהמה יש לומר: כיון שלשחיטה קיימא [היא עומדת] — יהיב דעתיה [אדם נותן דעתו] עליה לאכילה, ולכן כאשר שחטה בשבת ר' יהודה אסרה באכילה, שמא יבוא לשחוט בשבת! ומשיבים: מידי הוא טעמא [כלום הוא הטעם]. כלומר, מה שאנו מביאים מקור לשיטת ר' יהודה, שבהמה שנשחטה בשבת אסורה ליומה, הרי אינו אלא לדעת רב, שאמר כן. ואולם האמר [הרי אמר] רב עצמו: חלוק היה רבי יהודה אפילו בסלי זיתים וענבים, ולדעתו אם ייעד את הפירות לאכילה — המשקים שזבו מהם בשבת מותרים. ולדרך זו נמצא שיש להתיר גם בהמה שנשחטה בשבת! אלא אמר רב ששת בריה [בנו] של רב אידי: מה שאמר רב, שבהמה שנשחטה בשבת אסורה ליומה, ואמרו שהיא לשיטת ר' יהודה — שיטת רבי יהודה של נרות היא, דתניא [ששנויה ברייתא]: מטלטלין בשבת נר חרס חדש, שלא השתמשו בו עדיין, שלא לצורך הדלקה, אבל לא מטלטלים נר ישן, שיש בו שאריות של שמן ופיח, מפני שאדם מקצה אותו משימוש מחמת מיאוס, וכיון שהיה מוקצה בכניסת השבת — הוקצה לשבת כולה, ונאסר בטלטול גם אם יש בו צורך, אלו דברי רבי יהודה. ויש לומר כי לדעתו הוא הדין לבהמה שנשחטה בשבת, שהיא אסורה, מפני שכשנכנסה השבת היתה אסורה עליו משום אבר מן החי. ודוחים: אימר דשמעת ליה [אמור ששמעת אותן] את רבי יהודה שהוא אסור בדבר שהוא מוקצה מחמת מיאוס, כמו נר ישן, אבל בדבר שהוא מוקצה רק מחמת איסור מי שמעת ליה [האם שמעת אותן] שהוא אסור אותו בשבת כולה? ומשיבים: אין [כן]. שמענו שזו דעתו, דתנן [ששנינו במשנה]: רבי יהודה אומר:

גזר ר' יהודה לאסורם, שמא יבוא לסוחטם. ואם כן הוא הדין בבהמה, הואיל ובאופן עקרוני היא עומדת לשחיטה — יש חשש שיתן דעתו עליה וישחטנה. ויש שפירש "יהיב דעתיה" — קודם השבת, ולענין נולד. שכיון שזיתים וענבים עומדים בדרך כלל לסחיטה, אם כן, כשהוא מקצה זיתים וענבים לאכילה הריהו כמחליט במפורש שלא לסוחטם, ולכן כשזבו בשבת הרי זה נחשב כנולד. ואם כן הוא הדין לבהמה שלשחיטה עומדת ולא שחטה, מן הסתם הרי זה כמפורש שלא לשחטה, ואם כן כשנשחטה הרי זה נולד (תפארת יעקב).

אלא אמר רב ששת וכו' ר' יהודה דנרות היא וכו' כלומר, לאחר שדחינו את האפשרות שר' יהודה אסר בהמה שנשחטה בשבת ליומה משום "הכנה", שלא היתה מוכנה לכך קודם השבת, ואם יצאו משקים מעצמם, אם עומדים לאכילה — משום "נולד", מציע רב ששת (או רב שישא) בריה דרב אידי, שהדבר קשור לדין "מוקצה", שכיון שהבהמה היתה מוקצה בין השמשות של ערב שבת מחמת איסור — הריהו מוקצה לכל השבת כולה, גם לאחר שפג האיסור.

מוקצה מחמת איסור מי שמעת ליה שהרי הדברים תלויים לכאורה בדעתו של האדם, ולכן יש לומר כי דבר מאוס — אדם מסיח דעתו ממנו לגמרי, מה שאין כן דבר שמחמת עצמו ראוי לאדם, ורק איסור מוטל עליו. והעירו בתוס' כי לגופם של דברים מוקצה מחמת איסור נחשב מוקצה חמור יותר ממוקצה מחמת מיאוס, ואין זו אלא דחיה בלבד (וראה תורה"א ש).

אורה ההלכה

אין סוחטין את הפירות וכו' פירות שרגילים לסוחטם לצורך משקים, כגון זיתים וענבים — אסור לסוחטם בשבת, ואם יצאו מהם המשקים מעצמם — אסורים, גם כשהפירות עומדים לאכילה. ופירות שמקצת בני אדם סוחטים אותם, כגון תותים ורימונים — אסור לסוחטם, ואם יצאו משקים מעצמם, אם עומדים לאכילה — מותר, ואם עומדים למשקים — אסור. כר' יהודה, ושאר כל הפירות, מותר לסוחטם. כמסקנת הסוגיה שבת קמג,ב. (רמב"ם ספר זמנים שבת פכ"א הי"ב. שולחן ערוך א"ח שכ, א).

מטלטלין נר חדש אבל לא ישן נר שלא הדליקו בו באותה שבת, אפילו הוא מאוס, כגון נר של נפט שמסריח — מותר לטלטלו, שמוקצה מחמת מיאוס מותר. שלא כשיטת ר' יהודה, אלא כדעת ר' שמעון, וכמסקנת הסוגיה שבת קנז,א. ומכל מקום, לא הותר לטלטלו אלא לצורך גופו או מקומו, מפני שהוא כלי שמלאכתו לאיסור (מג"א. וראה באה"ל). (רמב"ם ספר זמנים שבת פכ"ה הי"א. שו"ע א"ח רעט, ו).

מסורת הש"ס
ה. משנה שבת קמג,ב.
ביצה ג,א.
י. שבת קמג,ב.
ז. שם.
ח. שבת מד,א. תוספתא
שבת פ"ג יג. (בסתם) משנה
שבת מד,א.

גרסות

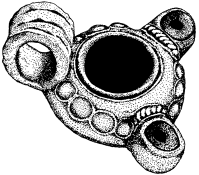
אלמא כיון דלסחיטה ברוב
כתה"י: כיון דלסחיטה ויש
בכת"י: דכיון דלסחיטה.
בסלי זיתים וענבים...
בסלי זיתים וענבים
במקבילה:
וענבים... בזיתים וענבים.
מוקצה מחמת איסור
בכת"י"מ: **במוקצה מחמת**
איסור.
דתנן רבי יהודה יש בכת"י:
והתניא ר' יהודה ויש
שהגיהו: דתניא ר' יהודה.

לשון

איפרת
מקור המלה ברש"י הארמי
"פרת" (וכמוהו בסורית),
הקרוי ל"פרס" או "פרד"
בעברית, וענינו — אוכל
שנשבר, שפיר.

החיים

נר

נר חרס מתקופת התלמוד